

ÎN ATENȚIA ELEVILOR CLASEI A XII-A

Cerințele, baremul și un model de interpretare pentru subiectul al III-lea al examenului de bacalaureat.
Succes!

SUBIECTUL AL III-LEA

Redactează un eseu argumentativ de minimum 400 de cuvinte, în care să prezinți tema și viziunea despre lume într-un roman realist.

În elaborarea eseului, vei avea în vedere următoarele repere:

- evidențierea a două trăsături care fac posibilă încadrarea romanului într-o tipologie/ într-o orientare tematică/ într-un curent literar;
- prezentarea a două dintre caracteristicile textului narativ, semnificative pentru tema și viziunea despre lume (de exemplu: perspectivă narativă, acțiune, conflict, relații temporale și spațiale, tehnici narative, incipit, final etc.) prin referire la romanul studiat;
- comentarea a două citate/ secvențe narative, semnificative pentru tema și viziunea despre lume.

NOTĂ!

Ordinea integrării reperelor în cuprinsul eseului este la alegere.

Pentru conținutul eseului, vei primi 18 puncte (câte 6 puncte pentru fiecare cerință/ reper). Pentru redactarea eseului, vei primi 12 puncte (existența părților componente: introducere, cuprins, încheiere – 1 punct; logica înlănțuirii ideilor - 1 punct; abilități de analiză și de argumentare – 3 puncte; utilizarea limbii literare – 2 puncte; ortografia – 2 puncte; punctuația – 2 puncte; așezarea în pagină, lizibilitatea - 1 punct.) În vederea acordării punctajului pentru redactare, eseul trebuie să aibă minimum 400 de cuvinte și să dezvolte subiectul propus.

Model de interpretare a cerințelor subiectului al III-lea al examenului de bacalaureat

„ION”,

de Liviu Rebreanu

Criticul Eugen Lovinescu apreciază în „Istoria literaturii române contemporane” că: „«Ion» e cea mai puternică creație obiectivă a literaturii române și cum procesul firesc al epiceii este spre obiectivare, poate fi pus pe treapta ultimă a scării evolutive.”

(Formularea ipotezei)

Publicat în 1920, „Ion” reprezintă primul roman al lui Liviu Rebreanu, o capodoperă care înfățișează universul rural în mod realist, fără idilizarea din proza sămănătoristă.

(Argumentarea)

În opinia mea, „Ion”, de Liviu Rebreanu, este un roman realist de tip obiectiv aparținând prozei interbelice. Se înscrie în tipologia romanelor sociale, cu tematică rurală. Potrivit lui Nicolae Manolescu, este un roman doric - „Arca lui Noe”. În romanul doric, „iluzia vieții este mai presus de iluzia artei.” Fiind un roman realist de tip obiectiv, are trăsăturile menționate de critic: „romanele realiste și naturaliste sunt mai degrabă imagini ale destinului, decât ale vieții. Naratorul omniscient este divinitatea centrală a unui sistem teocentric. În raport însă cu personajele, se află pe o poziție îndepărtată.”

Multe dintre aprecierile critice se regăsesc în dezbaterile mai ample despre roman ce a cuprins lumea românească imediat după Primul Război Mondial, începute prin articolul lui Garabet Ibrăileanu „Creație și analiză” și prin eseul interogativ al lui Mihai Ralea „De ce nu avem roman”.

În primul rând, proza realist-obiectivă se realizează prin narațiunea la persoana a III-a, nonfocalizată. Viziunea „dindărăt” presupune un narator obiectiv, detașat, care nu se implică în faptele prezentate, lasă viața să curgă. Naratorul omniscient știe mai mult decât personajele sale și, omniprezent, dirijează evoluția lor ca un regizor universal. Înlănțuite temporal și cauzal, faptele sunt credibile, verosimile. Efectul asupra cititorului este de iluzie a vieții - veridicitate - și de obiectivitate. Nicolae Manolescu afirma că „Rebreanu este neîndoielnic un artist obiectiv. [...] Romancierul vrea să creeze impresia că e un observator (atât și nimic mai mult). Un observator omniscient, desigur, dar lipsit de voce proprie.” De asemenea, este un roman social, cu tematică rurală.

Tema romanului este prezentarea problematicii pământului, în condițiile satului ardelean de la începutul secolului XX, într-o lume în care statutul social al omului este stabilit în funcție de averea pe care o posedă. Caracterul monografic al romanului orientează investigația narativă spre diverse aspecte ale lumii rurale: obiceiuri legate de marile momente din viața omului: nașterea, nunta, înmormântarea, relații sociale generate de diferențele economice sau culturale, relații de familie.

Tema centrală, posesiunea pământului, este dublată de tema iubirii. În plan simbolic, destinul protagonistului se plasează pe două coordonate: Eros și Thanatos. Eroul lui Rebreanu amintește de personajele lui Thomas Hardy sau cele ale lui Émile Zola, „victime ale fatalității biologice.”

Nicolae Manolescu afirmă că „în centrul romanului se află patima lui Ion, ca formă a instinctului de posesiune.” De aceea, nu problematica pământului este considerată centrală, ci tema destinului.

Incipitul este un „captatio benevolentiae”, expozitiv, descriptiv, anticipativ, în spirit realist.

Romanul se deschide cu imaginea drumului alb ce duce spre Pripas. Personificat, acesta „se desprinde”, „aleargă”, „urcă”, „înaintează”, are o dublă funcție în roman: simbolică și estetică. Funcția simbolică se realizează prin faptul că drumul apare ca un fel de varietate ce prefigurează intrarea într-un spațiu primordial, arhaic. Lumea în care se coboară drumul este un tărâm infernal al existenței umane, tărâm al pasiunilor și a instinctualității. De asemenea, prefigurează destinul personajului principal, meandrele și

ascunzișurile lui sufletești, zbuliumul și stăruința lui încăpătânată. Funcția estetică este dată de faptul că drumul duce la locul acțiunii, în spațiul artistic, pe scena unde se desfășoară jocul personajelor. Descrierea inițială a drumului, supus convenției veridicității prin detalii toponimice, introduce cititorul în viața satului ardelean de la începutul secolului XX, cu aspecte topografice, etnografice, sociale. Descrierea caselor ilustrează, prin aspect și așezare, condiția socială a locuitorilor și anticipează rolul unor personaje (Herdelea, Glanetașul) în desfășurarea narativă. Crucea strâmbă de la marginea satului, cu un Hristos de tinichea ruginită, anticipează tragismul destinului.

Romanul se încheie ciclic cu imaginea drumului ce „se pierde în șoseaua cea mare și fără început...”

La început, pe drumul spre Hayslope vine un călăreț - „Adam Bade”, de George Eliot, pe drumul spre Pripas nu vine nimeni în incipitul romanului lui Rebreanu.

Drumul (un metapersonaj) spre Pripas înaintea printre nume de locuri. În romanele lui George Eliot sau Tomas Hardy, în eposurile nordice, la Balzac sau Tolstoi, acțiunea „se rupe” totdeauna dintr-un timp și într-un loc anumit ca dintr-un punct originar.

Modurile de expunere îndeplinesc o serie de funcții epice în discursul narativ. Descrierea inițială are, pe lângă rolul obișnuit de fixare a coordonatelor spațiale și temporale, funcție simbolică și de anticipare.

Narațiunea obiectivă își realizează funcția de reprezentare a realității prin absența mărcilor subiectivității, prin „stilul cenușiu”, cum afirma Tudor Vianu. Alături de funcția esențială de reprezentare, în roman apare și funcția epică de interpretare. Dialogul susține veridicitatea și concentrarea epică.

Arhitectura romanului susține la nivel microtextual funcția epică de interpretare. Romanul este alcătuit din două părți opuse și complementare, coordonate ale evoluției interioare a personajului principal: „Glasul pământului” și „Glasul iubirii”.

Titlurile celor 13 capitole (număr fatidic, întâlnit și în romanul „Ciuleandra”) sunt semnificative, discursul narativ, având un început și un sfârșit: „Începutul”, „Zvârcolirea”, „Iubirea”, „Noaptea”, „Rușinea”, „Nunta” (prima parte); „Vasile”, „Copilul”, „Sărutarea”, „Ștreangul”, „Blestemul”, „George”, „Sfârșitul” (partea a doua). Prin tehnica planurilor paralele este prezentată viața țărănimii și a intelectualității rurale. Trecerea de la un plan narativ la altul se realizează prin alternanță, iar succesiunea secvențelor narative este redată prin înlănțuire (respectarea cronologiei faptelor). Viața personajelor se desfășoară după legile interne ale lumii lor și evoluează paralel. Amestecul lor este dezaprobat de doamna Herdelea la horă, dar interferența se produce în sensul determinării destinului unui personaj din celălalt plan, prin gesturi care par a fi dictate de hazard.

Se derulează astfel scene din viața de familie a învățătorului Zaharia Herdelea, dificultățile materiale, confruntarea cu autoritățile imperiale sau rivalitatea cu preotul satului. Preotul Belciug reprezintă ipostaza patriotului autentic ce apără spiritul românismului într-un Ardeal încătușat, el este conștiința vie a satului. Întâmplările din familia Herdelea, cearta cu preotul Belciug subliniază contrapunctiv semnificațiile dramei țărănești. Grijiile familiale, nunta Laurei, ezitățile politice ale învățătorului, experiențele tinerilor Laura și Titu nu au energia concentrată, consumată în celălalt plan.

În al doilea rând, în centrul cărții se află povestea lui Ion prins într-o dramă țărănească în care se confruntă și alte destine: al Anei, al lui Vasile Baci, al lui George și al Floricăi. Alte straturi ale epicului (viața intelectualilor de țară, târgul ardelenesc la începutul secolului XX, problema națională) amplifică adevărurile eterne, ancestrale, închise în cele două mari patimi: pământul și iubirea. Gesturi, vorbe, mimică, gânduri alcătuiesc episoade, secvențe ale dramei, organizate în structura imaginarului narativ.

În roman există secvențe narative semnificative pentru destinul personajului. O astfel de scenă simbolică este hora de al începutul romanului, „o horă a soartei” (Nicolae Manolescu).

Acțiunea romanului începe într-o zi de duminică, în care locuitorii satului Pripas se află la horă, în curtea Todosiei, văduva lui Maxim Oprea. În expozițiune sunt prezentate principalele personaje, timpul și spațiul, ceea ce conferă veridicitate romanului realist. În centrul adunării este grupul jucătorilor. Descrierea jocului tradițional Someșana este o pagină etnografică memorabilă, prin portul popular, pașii specifici și cântecul susținut de figurile pitorești ale lăutarilor.

Așezarea privitorilor reflectă relațiile sociale. Cele două grupuri ale bărbaților reflectă stratificarea economică. Frunțașii satului, primarul și chiaburii, discută separat de țărani mijlocași așezați pe prispă. În satul tradițional, lipsa pământului (averea) este echivalentă cu lipsa demnității umane, fapt redat de atitudinea lui Alexandru Glanetașul: „Pe de lături, ca un câine la ușa bucătăriei, trage cu urechea și Alexandru Glanetașul, dornic să se amestece în vorbă, sfiindu-se totuși să se vâre între bogătași”.

Este prezentă și Savista, oloaga satului, piaza rea, colportoare a veștilor în sat, înfățișată cu un portret grotesc. Intelectualii satului, preotul Belciug și familia învățătorului Herdelea vin să privească „petrecerea poporului” fără a se amesteca în joc.

Rolul horei în viața comunității sătești este de a-i asigura coeziunea și de a facilita întemeierea noilor familii, dar cu respectarea principiului economic. De aceea în joc sunt numai flăcăi și fete.

Începutul conflictului este marcat de hotărârea lui Ion de a o lua pe Ana cea bogată la joc, deși o place pe Florica cea frumoasă, dar săracă.

Intriga romanului este constituită de venirea lui Vasile Baci, tatăl Anei, de la cârciumă la horă și confruntarea verbală cu Ion pe care îl numește „hoț” și „tâlhar”, pentru că „sărântocul” umblă să-i ia fata promisă altui țaran bogat, George Bulbuc. Rușinea pe care Vasile i-o face la horă în fața satului va stârni dorința de răzbunare a flăcăului, care, la rândul său, îl va face pe chiabur de rușinea satului, lăsând-o pe Ana însărcinată pentru a-l determina să accepte nunta.

La sfârșitul horei, flăcăii merg la cârciumă. Bătăia acestora, în aparență pentru plata lăutarilor, în fapt pentru

dreptul de a o lua de soție pe Ana, se încheie cu victoria lui Ion, care îl răpune cu parul pe George. Scena alimentează dorința de răzbunare a lui George și este construită simetric cu aceea de la sfârșitul romanului, când George îl ucide pe Ion, lovindu-l cu sapa în cap.

Pe de altă parte, conflictul central din roman este lupta pentru pământ în satul tradițional, unde posesiunea averii condiționează dreptul indivizilor de a fi respectați în comunitate. Drama lui Ion este drama țăranului sărac, mândru și orgolios, conștient de calitățile sale, ce nu-și acceptă condiția și este pus în situația de a alege între iubirea pentru Florica și averea Anei.

Conflictul exterior, social, între Ion al Glanetașului și Vasile Baci, este dublat de conflictul interior, între glasul pământului și glasul iubirii. Cele două chemări lăuntrice nu îl aruncă însă într-o situație limită, pentru că forța lor se manifestă succesiv, nu simultan. Se poate vorbi și de conflicte secundare, între Ion și Simion Butunoiu, pentru o brazdă de pământ, sau între Ion și George Bulbuc, mai întâi pentru Ana, apoi pentru Florica. Acesta, deși o iubea pe Florica, încearcă să se convingă că și Ana reprezintă o oportunitate, deoarece urma să moștenească mult pământ: „Nu-i fusese dragă Ana și nici acuma nu-și dădea seama bine dacă i-e dragă. Iubise pe Florica și de câte ori o vedea sau își amintea de ea, simțea că tot o mai iubește.” În planul intelectualității satului se manifestă conflictul național, pentru că satul românesc din Ardeal este înfățișat în condițiile stăpânirii austro-ungare.

Dincolo de aceste aspecte, se poate vorbi de conflictul tragic dintre om și o forță mai presus de calitățile individului: pământul-stihie. În fond, destinul personajului principal nu este marcat numai de confruntările cu semenii de-ai lui, pe care îi domină, cât mai ales în relația cu pământul. Dorința obsesivă a personajului de a avea pământ, iubirea lui pățimașă îl fac monumental, dar se încheie omenește, prin întoarcerea în această matrice universală.

Prin personajul principal, autorul evidențiază legătura ce există între țăran și pământ, Ion fiind un personaj complex surprins în evoluție. Este descris prin mijloace de caracterizare indirectă prin comparație cu mama sa: „Era iute și harnic ca mă-sa” și „Iubirea pământului l-a stăpânit de mic copil, de pe atunci pământul i-a fost mai drag ca o mamă”.

Impresionantă este scena în care Ion sărută pământul: „Se opri în mijlocul delniței [...]. Îl cuprinse o poftă sălbatecă să îmbrățișeze huma, s-o crâmpoțască în sărutări. [...] își cobori fruntea și-și lipi buzele cu voluptate de pământul ud. Și-n sărutarea aceasta grăbită simți un fior rece, amețitor.”

În relație cu omul, elementul primordial este perceput pe trepte de manifestare distincte: pământul-mamă: „Iubirea pământului l-a stăpânit de mic copil [...]. De pe-atunci pământul i-a fost mai drag ca o mamă.”, - pământul-ibovnică și pământul-sthie.

Dorind să obțină repede mai mult pământ, Ion îi face curte Anei, fata unui „bocotan” o seduce și îl forțează pe Vasile Baci să accepte căsătoria. Cum la nuntă Ion nu cere acte pentru pământul-zestre, simțindu-se înșelat, încep bătăile și drumurile Anei de la Ion la Vasile. Preotul Belciug mediază conflictul dintre cei doi țărani, în care „biata Ana nu este decât o victimă tragică.”

Stările de criză, situațiile dilematice iau forma „zvârcolirilor” - un adevărat leitmotiv identificat de Lucian Raicu în toate romanele lui Rebreanu. Faptele obișnuite, cotidiene, ascund o latență tragică, întărită prin tehnica amânării. Aspectul este valabil atât pentru destinul lui Ion, cât și pentru drumul ireversibil al Anei, spre sinucidere. Moartea lui Moarcăș sau al lui Avrum anunță sinuciderea Anei (Nicolae Manolescu).

Ana este un caracter tragic cu o economie de mijloace exemplare. O existență ritmată perfect în mișcarea unică de flux-reflux al iubirii, pasiune căreia i se sacrifică total, urmată de un moment al adevărului și disperării, dincolo de care nu mai poate fi decât moarte.

Între așteptarea și frământările-preludiu al izbucnirii patimilor (capitolul «Moartea») și ideea totală a morții («Ștreangul»), drumul Anei e un „șir de destrămări” (Nicolae Crețu, „Constructorii ai romanului”).

Dramatic este și jocul confuziilor trăite de Ion. În episodul nunții, Ana este înlocuită de Florica „Închipuindu-și că Florica e mireasa lui.”, apoi, Ion crede că nimic ireversibil nu s-a întâmplat, că totul ar putea fi refăcut.

Aceste autoamăgiri sporesc tensiunea tragică a romanului.

Nunta este prezentată realist, cu menționarea datinii. Aceasta „ține trei zile”, alaiul este impresionant: „Călăreții pocneau mereu din pistoale”, „lăutarii își frângeau degetele cântând”, apar: „căruța cu miri”, „brișca cu nași”. Urmează ospățul, dansul, în timp ce autorul notează psihologic și treptele nefericirii Anei, care își vede mirele „fulgerat de patimă”, strângând-o pe Florica, „mistuit de remușcări înăbușite”.

Nunta este pentru Ion doar un ritual de intrare în posesie.

Antologic este și momentul nașterii pe câmp, când „Ana trăiește dureri paroxistice ale facerii, într-o scenă lucrată în aceeași pastă vâscoasă, cu aceleași tușe groase, apăsând mereu pe reacția fiziologică dură.”, Alexandru Pandulescu, „Introducere în opera lui Liviu Rebreanu”.

Nașterea copilului, misterul facerii îi înfioară pe cei doi bărbați, Ion și tatăl său: „Amândoi bărbații stăteau nemișcați, în picioare, cu capetele descoperite, cu ochii spre locul unde ființa nouă își cerea dreptul la viață.” Sinuciderea Anei nu-i trezește lui Ion regrete sau conștiința vinovăției, pentru că în Ana, iar apoi în Petrișor, fiul lor, nu vede decât garanția proprietății asupra pământurilor. Nici moartea copilului nu-l oprește din drumurile lui după Florica, măritată între timp cu George.

Deznodământul este previzibil, iar George, care îl ucide, nu este decât un instrument al destinului. George este arestat, Florica rămâne singură, iar averea lui Ion revine bisericii.

Moartea este o temă întâlnită frecvent în romanul rebrenian și încheie violent dramele. Eroii sfârșesc tragic: Ion ucis de George, iar Ana se sinucide, destinele lor însemnând o abatere de la legea universală a sfârșitului firesc. O adevărată meditație asupra morții percepută cu seninătatea țărănească, rostise Dumitru Moarcăș, om simplu, dar cu filozofia bunului simț: „Omul trăiește ca să moară, și cum trăiește, așa moare.”

Dacă trăiești rău, moartea-i bună și blândă ca un sărut de fată mare. Dacă trăiești bine, atunci moartea-i rea și coasa nu taie și te chinuiește...”

În celălalt plan, rivalitatea dintre preot și învățător pentru autoritate în sat este defavorabilă celei din urmă. El are familie: „soție, un băiat, poet și două fete de măritat, dar fără zestre, Laura și Ghighi. În plus, casa și-o zidise pe lotul bisericii, cu învoirea preotului. Cum relațiile dintre ei se degradează, de la atitudinea lor față de faptele lui Ion, învățătorul se simte amenințat. Mărturisirea lui Ion, că învățătorul i-a scris jalba, determină conflictul celui din urmă cu autoritățile austro-ungare și problemele sale de conștiință națională. Acceptă inutil compromisul votând pe candidatul maghiar la alegeri.

Din lumea țăranilor lui Balzac din "Les pat paysans", dar mai ales a lui Zola din "La terre", Ion este expresia instinctului de stăpânire a pământului în slujba căruia pune o inteligență ascuțită, o cazuistica strânsă, o viclenie procedurală și cu deosebire, o voință imensă.

Apariția lui „Ion” rezolvă o problemă și curmă o controversă. Sămănătorismul se confundă cu țăranismul și luptă împotriva excesului țăranesc în literatură. Obiectul de studiu al lui „Ion” este viața socială a Ardealului. Cu un material aparent haotic, cu episoade numeroase ce se pun de-a curmezișul, romanul se organizează totuși în jurul unei figuri centrale, al unui erou, a lui Ion.

În concluzie, „Ion”, de Liviu Rebreanu, este un roman realist de tip obiectiv aparținând prozei interbelice, deoarece pune accentul pe relația dintre artă și realitate, înscriindu-se, totodată, în tipologia romanelor sociale, cu tematică rurală. Este un roman realist de tip obiectiv prin narațiunea realizată la persoana a III-a, cu focalizare zero (viziunea „dindărăt”), prin impersonalitatea autorului ominiscient ce întreține „iluzia realității”, prin verosimilul întâmplărilor.

Bibliografie:

1. Paicu, L., Lupu, M., Lazăr, M., "Eseul", Editura Art, București, 2018
2. Manolecu, N., "Arca lui Noe", Editura 100+1 Gramar, București, 2005
3. Bărboi, C., (coord.) et all, "Dicționar antologic de prozatori", Editura Niculescu, București, 2003